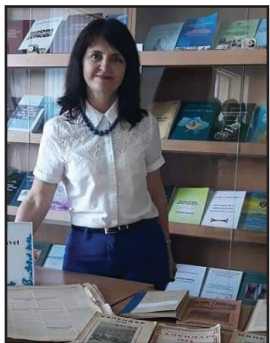

ТРИ ГРАНИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ МАРІЇ-ІВАННИ ЛЮТОЇ: КНИГОЗНАВЧА, БІБЛЮГРАФІЧНА ТА ГРОМАДСЬКА

Оксана ЛЮТА,
завідувачка відділу центрального
книгосховища Наукової
бібліотеки, ДВНЗ “Ужгородський
національний університет”
ORCID: 0000-0002-0814-7643

Анотація. У статті висвітлюється життєвий шлях, професійна та громадська діяльність бібліографа Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету – Лютої Марії-Івонни. Розглянуто її науковий доробок та внесок у розвиток громадських організацій краю, культурного та духовного життя України.

Ключові слова: Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, Люта Марія-Івонна, бібліографія, бібліографічні покажчики, книгознавство, товариство «Просвіта», греко-католицька громада.

Гортаючи сторінки 76-річної історії Наукової бібліотеки Ужгородського національного університету, переглядаючи архівні матеріали про бібліотекарів, які стояли біля витоків створення, розвитку, розквіту університетської книгозбірні, особливу увагу привертає постать однієї з берегинь бібліотечних фондів, знавця своєї справи – бібліографа Марії-Івонни Лютої, яку в повсякденному житті називають Оксаною. Її інтелектуальний внесок у вітчизняну бібліографію складає значну частку у бібліографічних дослідженнях України.

Оксана Люта належить до того щасливого типу людей, у яких поглиблене вивчення предмета своїх захоплень поступово переростає в улюблену справу життя, в професію. Від аматора-бібліофіла Оксана Григорівна Люта, збираючи і упорядковуючи власну домашню бібліотеку в декілька тисяч книг, перетворюється в досвідченого

професіонала, головного бібліографа Наукової бібліотеки Ужгородського державного університету [1, с. 4]. Вона – талановитий фахівець бібліотечної справи, успішна дослідниця, патріотка, адже любов до України, до рідної мови, до українських традицій Оксана Григорівна береже як найцінніший скарб у своєму серці.

Оксана Люта народилася 3 серпня 1937 року в селі Верхне-Синьовидне, Сколівського району, Львівської області в багатодітній сім’ї і була восьмою дитиною в родині. Її мама Розалія носила звання Матері-героїні, вона дала життя тринадцятьом дітям. Велика родина Оксани (якій при народженні дали імена Марія-Івонна) була надзвичайно дружньою – старші доглядали молодших, дбали один про одного. Оксана Григорівна пригадує зі свого дитинства, як «... важко жилося сім’ї під час Другої світової війни, але вони завжди дякували Богу за хліб насущний». Батьки Оксани Лютої – Григорій та Розалія Баран, жили чесним, богомільним життям, – такими вони виховали і всіх дітей у сім’ї. Родина берегла і цінувала народні традиції: «... в нас завжди звучала українська пісня, молитва (з нею вставали і лягали спати), вголос читали твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки. Мама знала багато пісень, приказок, загадок... Батьки співали в церковному хорі...», – пригадує Оксана Григорівна. З дитинства вона була закохана у народну творчість, книги, пісні, звичаї українського народу. В селі, де пройшли її дитинство та юність, у клубі діяла хата-читальня, куди батьки часто брали з собою і малу Оксанку. Як згадує Оксана Григорівна, навчилася читати вже в п’ятирічному віці, а «букварем» для неї став «Кобзар» Тараса Шевченка. Тож не дивно, що вона змалку усвідомила себе україркою [2, с. 5, 6]. Тоді вже й зародилася особлива, трепетна любов до книги, до друкованого слова.

Із біографії Оксани Лютої дізнаємось, що після закінчення десятого класу вона їде в Київ, поступає на навчання до Республіканської книготоргової школи, яку успішно закінчує 1956 року. Будучи молодим дипломованим спеціалістом Оксана Григорівна отримує направлення на роботу в Закарпаття, край, де свого часу була проголошена Карпатська Україна, про яку вона чула багато захопливих розповідей, будучи ще маленькою дитиною. Першим місцем роботи для молодого спеціаліста в Ужгороді стала книгарня «Кобзар». Здається дуже символічним, книга по якій навчилася читати був «Кобзар» і доля приводить її працювати у книгарню під назвою «Кобзар». Тут Оксана працює старшим продавцем, а згодом завідувачкою книгарні протягом 1957–1969 років. Любов молоді дівчини до книги, до художнього

слова проявилася в індивідуальному підході до кожного відвідувача книгарні. З часом вона вже знала смаки кожного шанувальника друкованого слова. Бувало, що у книгарню надходили книги, які Оксана спеціально відкладала для окремих поціновувачів, адже в ті часи хороша книга (особливо українська) була рідкістю. Оксана Григорівна завжди пропагувала літературу українською мовою – на виїзних ярмарках біля книг із «Кобзаря» стояли черги за літературними новинками та творами класиків, і завжди Оксана пропонувала саме ту книгу, яка була до душі кожному, хто цей ярмарок відвідав.

З особистих спогадів Оксани Лютої відчуваємо атмосферу культурного життя в середовищі ужгородської інтелігенції наприкінці 50-х років: «У «Кобзар» любили завітати закарпатські письменники Федір Потушняк, Андрій Патрус-Карпатський, Михайло Томчаний, Петро Скунець, Іван Чендей, та багато інших майстрів пера, а також журналісти, науковці. Тут вони робили презентації своїх книг, годинами вели тиху розмову про свої творчі справи». А от із книгою Дмитра Павличка «Правда кличе» була особлива історія! Оксана Григорівна пригадує: «...завезли у крамницю книгу «Правда кличе» Дмитра Павличка, а через декілька днів хотіли вилучити із продажу всі примірники із усіх книгарень. Але було запізно, я встигла заховати опальні книги в себе вдома. Згодом, коли Іван Чендей знайомив мене із поетом, сказав: «Це та Оксана, яка сховала твою «Правду»! Пам'ятаю, як хотіли забрати у крамниці назву «Кобзар», і саме письменники Скунець Петро, Чендей Іван та інші врятували її».

Згодом, коли з'явилася власна родина, нові обов'язки, а ще і здобуття вищої освіти на філологічному факультеті УжДУ, обставини змусили Оксану залишити улюблену роботу в книжковій крамниці, але спогади про «Кобзар», його атмосферу, відвідувачів, талановитих митців, майстрів слова, та й пересічних людей, які не уявляли своє життя без книги, назавжди залишилися в її пам'яті та теплих спогадах.

Та нестримна любов до книги, до літературного слова, до рідної мови привели Оксану Люту працювати до бібліотеки Ужгородського державного університету. 30 серпня 1971 року вона розпочинає свою нову роботу у відділі бібліографії на посаді бібліографа, а згодом головного бібліографа. Так розпочався новий етап у професійній діяльності Оксани Григорівни. Одразу з головою поринула у роботу, набиралася досвіду від старших колег-наставників. Відділ української мови та літератури, історії, народознавства, фольклору – ось нива, де бібліограф Оксана Люта прикладала всі свої сили, наполегливість,

знання, і звідки черпала досвід. Колектив бібліотеки став для неї великою, дружньою родиною, а згодом і сама Оксана Григорівна стала наставником не одного покоління бібліотекарів та студентів.

Її знання та досвід, професіоналізм у бібліотечній справі втілились у наукових статтях, бібліографічних покажчиках, дописах у періодичних виданнях. До прикладу – бібліографічні покажчики, при укладанні яких брала участь одноосібно та у співавторстві Оксана Григорівна: «А мова – як море» (1989), «Олександр Духнович» (1995) «Професор Василь Комендар» (1999), «Олена Теліга» (1999), «Професор Василь Чумак» (2000), «Пласт» на Закарпатті в минулому і сьогодні» (2002), «Письменник Іван Чендей» (2006) та багато інших, що є результатом величезної і кропіткої праці.

Одним із найулюбленіших своїх доробків Оксана Григорівна вважає бібліографічний покажчик «Олена Теліга», адже постать Олени Теліги їй дуже близька по духу. Тому в центрі уваги укладачів покажчика було завдання – подати, по можливості, вичерпну інформацію про недоступні надруковані оригінальні твори письменниці й літературознавчі статті, присвячені її життю й творчій спадщині [3, с. 71]. При укладанні покажчика використано понад 60 періодичних видань Києва, Харкова, Львова, Пряшева, Тернополя, Рівного, Івано-Франківська, Чернігова, Ужгорода, Ялти, Чикаго, Торонто [4, с. 6]. Всього у покажчику 342 позиції і він став неоціненним джерелом для дослідників та шанувальників творчості талановитої української поетеси та активної громадської діячки Олени Теліги.

Ще одним із найвагоміших здобутків Оксани Григорівни вважаємо тематичний покажчик «Голодомор 1932–1933 рр. на Україні». (Ужгород, 1994 р.) Покажчик присвячений трагічним подіям в історії українського народу, зі змінами та доповненнями, перевидано в 2004 та 2006 роках тиражем 500 та відповідно 2000 примірників [5, с. 332]. Слід відмітити, що тема голодоморів в Україні на той час була мало досліджена, і це видання стало одним із перших орієнтирів для багатьох науковців, студентів, дослідників цих трагічних подій. Згодом, під час подій Помаранчевої революції, коли розпочався черговий процес розслідування злочинів радянської влади проти українського народу, було вирішено перевидати, доповнений новими віднайденими матеріалами, покажчик про страшний голод в Україні 1932–1933 років. Оксана Григорівна як патріот своєї держави не могла стояти осторонь. І знову розпочалася робота з пошуку матеріалів, свідчень, джерел... Крупинка до крупинки збиралася інформація для доповненого і зба-

гаченого новими віднайденими у процесі пошуку фактами для покажчика. Більшість позицій перевірено наочно. Зібрана література (1153 позиції з 1933 р. по січень 2006 р.), систематизована в 11 розділах, відображених у змісті покажчика. Тут поміщено низку документів з державних архівів, які свідчать про свідоме й насильницьке винищення українців комуно-більшовицькою владою [6, с. 2]. Перевидання покажчика було присвячено 70-річчю трагічних подій в Україні. Ця вага праця знаного бібліографа була відмічена державною нагородою – Орденом Княгині Ольги III ступеня, який був вручений особисто Президентом України, яким зараз пані Оксана дуже пишається.

Уваги заслуговують і науково-популярні публікації Оксани Григорівни про видатних діячів Закарпаття та України: «Слава героям: [до 81-ї річниці з часу трагедії під Крутами]», стаття з'явилася у календарі «Просвіта» (1999); «Добрий пастир-наставник української громади» – до 85-річчя отця Йосипа Штилихи (2007); спогади про письменника Михайла Томчания «У його серці жили любов, доброта і людяність», вміщені у збірнику «І світлий спомин, і щире слово» (2014); з нагоди дня народження великого Кобзаря опубліковано статтю «Шевченко мріяв, щоб Україна була Українською», газета «Фест» (2014). Статті публікувалися в наукових збірниках та періодичних краєзнавчих виданнях. Кожну свою працю Оксана Григорівна пропускала через себе, з любов'ю в серці та віднайденими історичними фактами.

Поряд із роботою в книгозбірні Оксана Григорівна – активна та невтомна громадська діячка, бере активну участь у житті області та України. Вона і досі є членкинею товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка та «Союзу Українок Закарпаття» (заступник голови СУ в Ужгороді), неодноразово нагороджена за свою діяльність Почесними грамотами різного рівня, в т. ч. Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка (1996, 1998, 2000 рр.), Міністерства освіти України, організації українських націоналістів Закарпатської області (2003) [7, с. 588]. Оксана Люта приймала участь у засіданні Товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка у Києві, 1998 року, була делегатом «Світового конгресу українських націоналістів» у 2000 році, а також «З'їзду Союзу Українок» у Києві 2001 року.

Велику роль свого часу відіграла Оксана Люта у відновленні греко-католицької громади в місті Ужгороді після проголошення незалежності України. Активна діяльність Оксани Григорівни у роботі церковної Ради греко-католицької єпархії, вилилася у ретельній підготовці дітей до Першого причастя, у запровадження в Кафедральному соборі богослужіння українською мовою.

Нині Марія-Іванна Люта на заслуженому відпочинку. Але слово «відпочинок» – це не про неї. Вона реалізовує свій давній задум щодо

створення бібліографії, де буде зібрано матеріал з українського фольклору, народної творчості, традицій, вірувань та ін. під назвою «Червона калина», адже ця тема дуже близька для неї. Бібліографічний покажчик вже на стадії завершення, хоча невтомна Оксана Григорівна дуже сумлінно і відповідально звіряє весь зібраний матеріал – доповнює, корегує, вишукує, уточнює...

Цьогоріч Оксана Люта відсвяткувала 85-річний ювілей. Як завжди активна, сповнена ентузіазму та нових ідей, у неї безліч задумів і планів, вона пише спогади із минулого, відтворює «родове дерево» великої родини Лютих, аналізує реалії сьогодення. Колись Петро Скунець так написав про нашу героїню: «Нехай на світі будуть усі такі люті. Тоді світ не звихнеться», – а ще казав, що Оксанами не народжуються, а стають. Але небагато людей знає, що насправді вона має багато імен, – Марія-Іванна-Оксана Люта. Колись батьки дарували дитині кілька імен, щоб обдурити лиху долю. І їм це вдалося [8, с. 11].

Таким чином, досліджуючи бібліографічну діяльність однієї з яскравих представниць бібліографічної ниви Закарпаття та й усієї України, переконуємося, що внесок Оксани Лютої в розбудову бібліографічних досліджень – вагомий, він з гідністю ввійшов в наукові надбання УжНУ, ним пишається Наукова бібліотека університету і гідно продовжує справу бібліографа Оксани Лютої.

Література:

- Мельник Л. Володарка ключа золотого... Ужгородський університет. 1997. 16 верес. С. 4.
- Керекеш Ю. Слово про Оксану Люту. Бібліограф Оксана Люта. Ужгород : Мистецька лінія, 2000. С. 5–9.
- Юрчко В. Два видання з Ужгорода. Дукля. 2001. № 5–6. С. 71–72.
- Книги, книги, книги... Розділ веде Іван Сенько, канд. філол. наук. Погляд. 2000. 8 лип. (№18). С. 6.
- Наукова бібліотека Ужгородського Національного університету: від джерел до сучасності : колект. монографія / редкол. : М. М. Медведь (голова редкол.), О. В. Бряник, В. В. Воробець, Л. О. Мельник ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Ужгор. нац. ун-т», Наук. б-ка. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. С. 322–353.
- Федака С. Покажчик про націю, яка переборола смерть. Срібна Земля. 2006. 2 груд. (№27). С. 2.
- Висіцька Т. Із плеяди науковців Закарпаття. Ужгород : Ліра, 2005. С. 588.
- Нейметі М. «Нехай на світі будуть усі такі люті». Новини Закарпаття. 2017. 12 серп. (№58). С. 11, 14.

**THREE FACETS OF LIFE OF MARIIA-IVANNA LIUTA:
BIBLIOLOGICAL,
BIBLIOGRAPHIC AND PUBLIC**

Oksana LYUTA,
Head of the Central Book
Depository of the Scientific Library
Scientific Library of Uzhgorod National University
ORCID:0000-0002-0814-7643

Annotation. The article highlights the life path, professional and social activities of Liuta Oksana Hryhorivna, the bibliographer of the Scientific Library of Uzhhorod National University. Her scientific output and contributions to the development of civic organizations for the region and the cultural life of Ukraine are considered.

Key words: *Scientific Library of Uzhhorod National University, Mariia-Ivanna Liuta, bibliography, bibliography research, bibliology, the Prosvita society, Greek Catholic community.*